

Верховний
Суд

Деякі питання застосування норм процесуального права за практикою Верховного Суду

Литвиненко Ірина Вікторівна
суддя Верховного Суду

м. Полтава
2 травня 2025 року

Чи допускається звернення із позовом про компенсацію моральної шкоди, завданій поданням апеляційної скарги в іншій справі?

ОП КЦС ВС погодилась із висновками судів попередніх інстанцій про відмову у відкритті провадження у справі, оскільки нормами законодавства не передбачено такого способу захисту, як звернення із позовною заявою з вимогами про відшкодування моральної шкоди, завданій поданням апеляційної скарги в іншій справі. Незгода позивача із апеляційною скаргою повинна бути висловлена у процесуальний спосіб, тобто відповідно до норм процесуального законодавства під час розгляду судом безпосередньо тієї справи, у межах якої така апеляційна скарга подана. Тоді як відсутність спору виключає можливість звернення до суду, адже відсутнє право, що підлягає судовому захисту.

Також ОП КЦС ВС звернула увагу на те, що право на доступ до суду не є абсолютним. Воно може підлягати дозволеним за змістом обмеженням, зокрема щодо умов, за яких суд повноважний розглядати позовну заяву. Такі обмеження не можуть шкодити самій суті права доступу до суду, мають переслідувати легітимну мету, а також має бути обґрунтована пропорційність між застосованими засобами та поставленою метою.

Постанова ОП КЦС ВС від 20 січня 2025 року № 296/12456/23.

Чи можуть повноваження адвоката підтверджуватися лише договором про надання правничої допомоги?

ОП КЦС ВС не погодилась із ухвалою апеляційного суду та передала справу до апеляційного суду для вирішення питання про відкриття апеляційного провадження, посилаючись на те, що за відсутності відомостей, що свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю визнане у передбаченому законом порядку недійсним або є скасованим, припинення (зупинення) права на заняття адвокатською діяльністю, у суду немає підстав ставити під сумнів статус представника учасника справи як адвоката.

Також суд касаційної інстанції вказав на передчасність висновку апеляційного суду, оскільки суд не звернув уваги, що відсутність у частині четвертій статті 62 ЦПК України вказівки на договір про надання правничої допомоги зовсім не виключає права адвоката підтвердити такі повноваження безпосередньо договором про надання правничої допомоги, який згідно з частиною першою у системному зв'язку із частиною третьою статті 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» одночасно є і тим документом, що посвідчує повноваження адвоката на надання правничої допомоги.

Постанова ОП КЦС ВС від 20 січня 2025 року № 761/5870/24 .

Які вимоги до ордера на представництво інтересів сторони у справі не є формальними?

Верховий Суд вказав, що наявний в матеріалах справи ордер без дати № 159187, виданий адвокатом на представництво інтересів ОСОБА_1 в Козятинському міськрайонному суду Вінницької області та Вінницькому апеляційному суді, не може вважатися належним доказом можливості представництва зазначеним адвокатом інтересів ОСОБА_1 в Північно-західному апеляційному господарському суді та зумовленого цим ймовірного застосування положень частини 7 статті 242 ГПК України, за змістом яких копію вручення судового рішення представникові прирівнюється до вручення рішення особі, яку він представляє, оскільки в ордері на надання правової допомоги має бути зазначено не абстрактний орган державної влади, а конкретна назва такого органу, зокрема суду.

Постанова ГКС ВС від 08 квітня 2025 року у справі № 133/3072/21.

Де повинен бути розміщений підпис як елемент належного оформлення процесуального документа?

ОП КЦС ВС закрила касаційне провадження та зазначила, що касаційні скарги позивача містять графічне відображення підпису, розташоване у лівому верхньому куті першої сторінки перед текстом скарг, натомість не містить підпису після викладу тексту скарг.

ОП КЦС ВС зауважила, що підпис перед текстом документа не виконуватиме посвідчувальної функції щодо його змісту, може виконувати інші завдання, зокрема візування.

Також, ОП КЦС ВС вказала, що належним виконанням вимог процесуального закону щодо підписання письмового документа є здійснення особою підпису після основного тексту цього документа чи відомостей про його додатки (у разі їх наявності).

Наміром законодавця було структурувати вимоги до апеляційної скарги не лише у змістовному (перелік певної інформації, яку особа, що подає апеляційну скаргу, має викласти), а й логічно-послідовному (хронологічному) контексті (найменування суду, до якого подається апеляційна скарга, не повинне зазначатися наприкінці апеляційної скарги, а **отже й підпис** особи, яка подає апеляційну скаргу, чи її представника **не має розташовуватися на початку апеляційної скарги**).

Постанова ОП КЦС ВС від 24 лютого 2025 року у справі № 930/771/23.

ВП ВС в ухвалі ухвали від 11 вересня 2024 року у справі № 930/191/23 (провадження № 14-72цс24) виклала правовий висновок щодо вирішення питання про прийняття судом документа, що не містить підпису особи, яка його подала, під текстом скарги або під відміткою про наявність додатків, та зазначила, що належним виконанням вимог процесуального закону щодо **підписання письмового документа є здійснення особою підпису після основного тексту цього документа чи відомостей про його додатки** (у разі їх наявності), що свідчитиме про дійсне схвалення автором документа його тексту та унеможливить спотворення його змісту.

Такий підхід запобігатиме зловживанню заявником своїми процесуальними правами в частині оспорення юридичної сили документа (його підписання чи непідписання), а також усуватиме сумніви в інших учасників відповідних правовідносин щодо правових наслідків подання такого документа (пункт 73).

Крім того, у пункті 74 ухвали ВП ВС наголосила на тому, що такий підхід не звужує обсягу існуючих процесуальних прав учасників судового процесу, а створює підґрунтя для належного використання таких прав та запобігає їх зловживанню. У такому разі потреба в дотриманні завдання відповідного судочинства превалює над бажанням особи розташувати підпис в іншому місці, ніж під текстом його документа, особливо коли таке бажання не має переконливого обґрунтування.

В порядку якого судочинства повинна розглядатись справа про відшкодування майнової шкоди, завданої особою, що проходила публічну службу (державна служба), за позовом суб'єкта владних повноважень?

КЦС ВС не погодився з висновками суду апеляційної інстанції про закриття провадження у справі з підстав того, що справа про відшкодування майнової шкоди, завданої особою, що проходила публічну службу (державна служба), за позовом суб'єкта владних повноважень має розглядатися у порядку адміністративного судочинства та направив справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, посилаючись на те, що правовідносини між сторонами в цій справі не стосуються безпосередньо прийняття, проходження чи звільнення з публічної служби, не спрямовані на захист прав, свобод та інтересів особи від порушень з боку суб'єкта владних повноважень.

Предметом розгляду у цій справі є лише відшкодування шкоди в порядку регресу, тобто вирішення приватноправових відносин.

При цьому сам по собі той факт, що майнову шкоду завдано позивачу – суб'єкту владних повноважень – під час проходження відповідачем публічної служби, не змінює правової природи спірних відносин і не перетворює цей спір на публічно-правовий.

Постанова КЦС ВС від 29 січня 2025 року у справі № 953/6366/23.

За яких обставин зупинення провадження у справі у зв'язку із перебуванням сторони у справі у складі Збройних Сил України є обґрунтованим (правомірним)?

Верховний Суд погодився із ухвалою суду апеляційної інстанції про зупинення провадження у справі до припинення перебування відповідача у складі Збройних Сил України, посилаючись на те, що апеляційний суд правильно зазначив, що за обставин уведення на всій території в Україні воєнного стану та перебування ОСОБА_2 у складі Збройних Сил України неможливо забезпечити у цій справі дотримання всіх засад цивільного судочинства.

За фактичних обставин наведеної справи апеляційний суд встановив, що ОСОБА_2 перебуває на військовій службі у військовій частині НОМЕР_1 Збройних Сил України з 09 жовтня 2022 року дотепер. Вказана військова частина виконує визначені військовим командуванням завдання та бере участь у бойових діях.

Постанова КЦС ВС від 09 квітня 2025 року у справі № 405/9040/19.

Верховний Суд не погодився з ухвалою апеляційного суду про зупинення провадження у справі до закінчення перебування відповідача у складі Збройних Сил України та направив справу до суду апеляційної інстанції для продовження розгляду, вказавши, що апеляційний суд не звернув уваги на те, що копія довідки командира військової частини про перебування ОСОБА_2 на військовій службі за призовом під час мобілізації у вказаній частині з 26 лютого 2022 року, яка видана для пред'явлення до АТ «ОТП Банк», не містить інформації щодо служби відповідача саме у військовій частині, яка переведена на воєнний стан та виконує бойові завдання у зоні бойових дій. Не містить такої інформації й копія військового квитка відповідача.

Постанова КЦС ВС від 26 березня 2025 року у справі № 490/4887/22.

Які дії судді у разі надходження позовної заяви з вимогами про визнання незаконними пов'язаних з розглядом судової справи дій/бездіяльності суду (судді чи посадових осіб суду), про зобов'язання суду (судді) до вчинення певних процесуальних дій або про відшкодування завданої незаконними діями чи бездіяльністю суду (судді) шкоди з підстав, не передбачених статтею 1176 ЦК України?

У разі надходження позовної заяви з вимогами про визнання незаконними пов'язаних з розглядом судової справи дій/бездіяльності суду (судді чи посадових осіб суду), про зобов'язання суду (судді) до вчинення певних процесуальних дій або про відшкодування завданої незаконними діями чи бездіяльністю суду (судді) шкоди з підстав, не передбачених статтею 1176 ЦК України, суд відмовляє у відкритті провадження у справі (пункт 1 частини першої статті 186 ЦПК України).

Верховний Суд погодився із висновками судів попередніх інстанцій про закриття провадження у справі та звернув увагу на те, що установивши, що спір у частині позовних вимог до Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області про відшкодування моральної шкоди не може розглядатися за правилами будь-якого судочинства, вказав, що суд першої інстанції, з яким погодився й суд апеляційної інстанції, зробив правильний висновок про закриття провадження у справі в частині таких вимог.

Постанова ККС ВС від 11 квітня 2025 року у справі № 308/14962/23.

В порядку якого судочинства повинен розглядатись спір про стягнення коштів, переданих на підставі угоди про реалізацію спільного проекту (співробітництва) з метою створення товариства?

За обставин справи КЦС ВС вказав, що зміст угоди про реалізацію спільного проекту (співробітництво) передбачає виникнення між сторонами відносин щодо створення товариства з обмеженою відповідальністю (вступу до існуючого товариства з обмеженою відповідальністю) та здійснення господарської діяльності.

ОСОБА_5 , ОСОБА_1 (сторона 1) та ОСОБА_2 , ОСОБА_3 , ОСОБА_4 (сторона 2) об'єдналися та діяли спільно з метою одержання прибутку, тому між ними існують правовідносини як між особами, які створюють юридичну особу, щодо зобов'язань, що виникли до її державної реєстрації.

КЦС ВС встановив, що відносини сторін є корпоративними, а підвідомчий господарським судам спір неправомірно розглянутий судами загальної юрисдикції. Вказав, що судам слід було закрити провадження у справі, оскільки спір не підлягає розгляду в порядку цивільного, а має розглядатися в порядку господарського судочинства.

Постанова КЦС ВС від 09 квітня 2025 року у справі № 753/9984/23-ц.

В порядку якого судочинства повинен розглядатись спір за позовом прокурора про витребування земельної ділянки, якщо на час звернення із позовом належним відповідачем є фізична особа за якою зареєстровано право приватної власності на спірну земельну ділянку, а не орендар земельної ділянки (фермерське господарство) і на земельній ділянці господарська діяльність не здійснюється?

КГС ВС зазначав, що у випадку якщо на час звернення із віндикаційним позовом належним відповідачем є фізична особа за якою зареєстроване право приватної власності на спірну земельну ділянку, а не орендар земельної ділянки (ФГ «Валентина»), такий спір за своїм суб`єктним складом та характером спірних правовідносин (нездійснення на земельній ділянці господарської діяльності її власником) підлягає розгляду за правилами цивільного судочинства, оскільки його вирішення впливає на права та обов`язки фізичної особи (власника земельної ділянки).

Постанова КГС ВС від 18 березня 2025 року у справі № 918/443/24.

Які дії суду під час розгляду справи про розірвання шлюбу у разі, якщо після відкриття провадження у справі буде з'ясовано, що у суді чи іншому юрисдикційному органі іноземної держави є справа із спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав?

Верховний Суд погодився із висновками судів попередніх інстанцій про залишення позову без розгляду та звернув увагу на те, що згідно з наданими відповідачем доказами, у справі, яка перебуває у провадженні суду загальної юрисдикції м. Брест Французької Республіки, вже розглядалося питання про визначення підсудності справи. Ухвалою судді з розгляду підготовчого провадження у справі від 12 листопада 2024 року було відхилене подане ОСОБА_1 клопотання про визначення міжнародної підсудності, з посиланням на наявність ідентичної справи у провадженні суду іноземної держави (України). Встановлено, що українська юрисдикція була залучена до справи пізніше, ніж французька.

Постанова КЦС ВС від 25 серпня 2020 року у справі № 766/2199/24.

Як повинен вчинити суд у разі якщо після відкриття провадження у справі буде встановлено, що позивач не усунув недоліки позовної заяви в установлений строк?

КЦС ВС вказав, що у разі якщо після відкриття провадження у справі суд встановить, що позивач не усунув недоліки позовної заяви в установлений строк, застосовується норма ч. 13 ст. 187 ЦПК України, згідно з якою позовну заяву слід залишити без розгляду.

Верховний Суд скасував рішення судів попередніх інстанцій, справу передав для продовження розгляду до суду першої інстанції, посилаючись на те, що суд першої інстанції правильно постановив ухвалу про залишення позовної заяви без руху для усунення її недоліків. Однак, ухвалюючи судові рішення про повернення позову заявнику, не врахував, що провадження у справі вже відкрито, тому застосуванню підлягала норма частини тринадцятої статті 187 ЦПК України, згідно з якою позов залишається без розгляду. Апеляційний суд на таке порушення уваги не звернув і залишив в силі судові рішення суду першої інстанції.

Постанова КЦС ВС від 05 лютого 2025 року у справі № 642/1086/22.

Чим повинен керуватися суд під час оголошення «Повітряної тривоги»?

Під час вирішення питання про наявність підстав для відкладення розгляду справи, в якій на початку судового засідання оголошено сигнал «Повітряна тривога», суд має керуватися пріоритетом збереження життя і здоров'я людини, обов'язком суду є сприяти учасникам судового процесу в реалізації ними процесуальних прав, зокрема на участь у судовому розгляді, та враховувати те, що відсутній учасник справи не з'явився в судове засідання з об'єктивних і поважних причин, за відсутності клопотання про розгляд справи за його відсутності.

Обставини оголошення сигналу «Повітряна тривога» у певному регіоні необхідно вважати загальновідомими, тобто такими, що не потребують доказування, а неявка у судове засідання учасників справи може бути спричинена такою надзвичайною ситуацією, яка об'єктивно унеможлиблює завчасне подання клопотання про відкладення розгляду справи з цих причин (постанова Верховного Суду від 06 вересня 2023 року у справі № 2-2823/11, провадження № 61-6434св23).

У справі, яка переглядалася, ще до початку судового засідання з розгляду апеляційної скарги ОСОБА_1 у Київському апеляційному суді, а саме 04 квітня 2023 року о 13 год 33 хв, тривав сигнал «Повітряна тривога», про початок якої було оголошено о 12 год 38 хв, а сигнал «Відбій повітряної тривоги» - о 14 год 41 хв.

Верховний Суд не погодився із постановою апеляційного суду та передав справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, посилаючись на те, що передчасним є завершення апеляційного перегляду справи у судовому засіданні 04 квітня 2023 року за відсутності позивача та його представника, які мали об'єктивні перешкоди для явки в судове засідання через оголошення сигналу «Повітряна тривога», що свідчить про неналежне виконання апеляційним судом обов'язків із забезпечення всебічності, повноти і справедливості судового розгляду.

Постанови КЦС ВС від 02 квітня 2025 року у справі № 369/2256/20, від 26 лютого 2025 року у справі № 752/8937/24.

Правила застосування приписів частини другої статті 358 ЦПК України

Залишаючи без змін ухвалу суду апеляційної інстанції про відмову у відкритті апеляційного провадження, Верховний Суд зазначив, що апеляційна скарга подана відповідачем 08 лютого 2024 року, тобто після спливу одного року з ухвалення рішення у справі, при цьому Чуднівська міська рада Житомирського району Житомирської області була обізнана про існування справи в суді, протягом розумного строку мала можливість проявити заінтересованість щодо руху справи, проте подала апеляційну скаргу після спливу одного року з моменту ухвалення рішення у справі.

Постанова КЦС ВС від 14 квітня 2025 року у справі № 294/1656/20.

Верховний Суд погодився з ухвалою апеляційного суду про відмову у відкритті апеляційного провадження та звернув увагу на те, що апеляційна скарга подана після спливу більш як три роки з дня складення повного тексту судового рішення, тобто поза межами присічного строку, встановленого частиною другою статті 261 ГПК України, відсутність доказів на обґрунтування виключних випадків пропуску строку на звернення з апеляційною скаргою, зазначених у статті 261 ГПК України, суд апеляційної інстанції мав передбачені процесуальним законодавством підстави для відмови у відкритті апеляційного провадження у порядку, передбаченому частиною другою статті 261 ГПК України.

Постанова КГС ВС від 18 березня 2025 року у справі № 908/802/20.

У разі вирішення питання щодо відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою, поданою після спливу одного року з дня складення повного тексту оскаржуваного судового рішення, «особою, не повідомленою про розгляд справи» (пункт 1 частини другої статті 358 ЦПК України), не можна вважати особу, яка власне ініціювала розгляд справи або судового провадження (позивача, заявника, третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору), яка скористалася своїм правом доступу до правосуддя, подала позовну заяву (заяву, скаргу), на підставі якої відкрито провадження.

Постанова ВП ВС від 25 вересня 2024 року у справі № 490/9587/18.

Особою, не повідомленою про розгляд справи (пункт 1 частини другої статті 358 ЦПК України), не можна вважати особу, яка власне ініціювала розгляд справи або судового провадження (позивача, заявника, третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору), яка скористалася своїм правом доступу до правосуддя, подала позовну заяву (заяву, скаргу), на підставі якої відкрито провадження. Законодавець при конструюванні частини другої статті 358 ЦПК України не визначив, що при її застосування має враховуватися дата внесення судом рішення до Єдиного державного реєстру судових рішень; відсутність в рішенні суду вказівки на дату складання його повного тексту та несвоєчасне надіслання оскарженого судового рішення суду першої інстанції до Єдиного державного реєстру судових рішень, за умови, що учасник справи (зокрема, котрий ініціював позов - позивач), який подає апеляційну скаргу, знав про розгляд справи, не є перешкодою для отримання цією особою у розумний строк інформації про стан відомого їй судового провадження та не свідчить про наявність випадків, передбачених частиною другою статті 358 ЦПК України.

Постанова ОП КЦС ВС від 04 листопада 2024 року у справі № 405/4689/19.

Як повинен діяти апеляційний суд у разі надходження апеляційної скарги на ухвалу місцевого суду (оформлену одним процесуальним актом) як в частині наданням сторонам у справі про розірвання шлюбу строку для примирення, так і в частині зупинення провадження у справі?

За обставин справи, яка була предметом касаційного перегляду, апеляційний суд повернув апеляційну скаргу з тих підстав, що ухвала районного суду в частині надання сторонам строку для примирення не підлягає апеляційному оскарженню окремо від рішення суду, а в частині зупинення провадження у справі вказану ухвалу заявник не оскаржив.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду, скасував ухвалу апеляційного суду, справу передав для вирішення питання про відкриття апеляційного провадження до суду апеляційної інстанції, посилаючись на те, що предметом апеляційного оскарження була ухвала (оформлена одним процесуальним актом) місцевого суду як в частині наданням сторонам у справі про розірвання шлюбу строку для примирення, так і в частині зупинення провадження у справі, яку не міг розглядати як два самостійних процесуальних акти – окремо щодо надання сторонам строку для примирення і щодо зупинення провадження у справі.

Постанова КЦС ВС від 26 лютого 2025 року у справі № 446/2076/24.

Які наслідки тягне за собою порушення пункту 4 частини першої статті 424 ЦПК України?

За обставин справи Верховний Суд погодився із ухвалою апеляційного суду про відмову у задоволенні клопотання про поновлення процесуального строку на подання заяви про перегляд за виключними обставинами постанови апеляційного суду та про залишення без розгляду заяви про перегляд за виключними обставинами постанови апеляційного суду, посилаючись на те, що вимога про перегляд за виключними обставинами постанови апеляційного суду від 03 серпня 2023 року, як судового рішення, що набрало законної сили, заявлена відповідачем з підстав, визначених пунктом 1 частини третьої статті 423 ЦПК України, та обґрунтована визнанням рішенням Конституційного Суду України від 22 листопада 2023 року № 10-р(II) 2023 року (офіційно оприлюднене 12 січня 2024 року) невідповідності Конституції України пунктів 1, 5 частини шостої статті 19 ЦПК України.

Заяву про перегляд судового рішення за виключними обставинами ОСББ «Заводська-6» подано на пошту 26 липня 2024 року (до апеляційного суду надійшла 29 липня 2024 року), тобто після закінчення процесуального строку, встановленого пунктом 4 частини першої статті 424 ЦПК України.

Постанова КЦС ВС від 09 квітня 2025 року у справі № 159/2691/22.

Які пільги зі сплати судового збору мають позивачі у справах про захист прав споживачів?

Верховний Суд не погодився з висновком суду апеляційної інстанції та направив справу для продовження розгляду до апеляційного суду зі стадії вирішення питання про відкриття апеляційного провадження, посилаючись на те, що споживачі звільняються від сплати судового збору на всіх стадіях цивільного процесу у випадку, якщо вони є позивачами і звертаються до суду із позовами про захист прав споживачів.

Верховний Суд звернув увагу, що особи, які є позивачами у справах про захист прав споживачів, не повинні сплачувати судовий збір як при поданні позовних заяв, так і при поданні заяв про вирішення процесуальних питань, пов'язаних з виконанням судових рішень (зокрема щодо вирішення питання про поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання), а також при апеляційному або касаційному оскарженні судових рішень, ухвалених при розгляді таких заяв.

Також, суд касаційної інстанції зазначив, що апеляційний суд дійшов помилкового висновку про повернення заявникові апеляційної скарги через несплату судового збору, чим позбавив позивача доступу до правосуддя.

Постанова КЦС ВС від 29 січня 2025 року у справі № 359/7894/24.

Пропоную також звернути увагу на ...

26 березня 2025 року у справі № 361/161/13-ц (провадження № 14-35цс25) ВП ВС постановила ухвалу, якою прийняла до розгляду справу щодо питання, чи є у суду вищої інстанції процесуальні повноваження скасовувати рішення суду попередньої інстанції і ухвалювати нове судове рішення з приводу розгляду заяви про перегляд за нововиявленими обставинами відповідного рішення суду й відмовляти в її задоволенні, тобто переглядати не рішення суду, а заяву по суті.

02 квітня 2025 року у справі № 607/15144/20 (провадження № 14-29цс25) ВП ВС постановила ухвалу, якою прийняла до розгляду справу щодо питання стосовно юрисдикції спорів про право користування приміщеннями культових споруд монастирів (келіями), зокрема про визначення норм права, які підлягають застосуванню до спірних правовідносин (канонічного чи цивільного), а також можливості/неможливості кваліфікації приміщення келії як житла в розумінні статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!